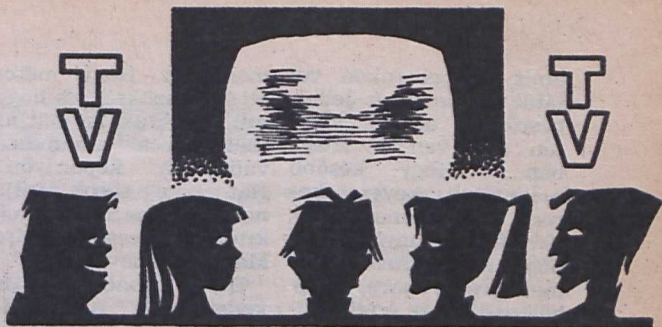

Azok a javarészt névtelen, gyűlölködéstől ragacos levelek, amelyek a *Magyar Nemzet* szerkesztőségébe érkeztek Kristóf Attilának egy tanulni, továbblépni, vagy az is lehet, hogy egyszerűen csak élni óhajtó cigányasszony ügyével foglalkozó cikke nyomán, ékes bizonyítékaik annak, milyen indulatok élnek egyes emberekben. „A cigány büdös”, „A cigány lop”, „A cigány kevesebbet ér, mint a magyar ember”, „A cigány nem is igazán ember”...

Ezekről olvasva, nem lehet nem észrevenni, hogy a lét minden kétségtelen változása ellenére is mekkora hatalma van még annak a bizonyos „ezer év”-nek?! Vagy még többről volna szó? Esetleg Erich Fromm-nak volna igaza, aki „a biológia többszáz ezer esztendő nyomásá”-nak tulajdonítja, hogy „az ember (így, az ember, A. G.) óhatatlanul utálja azt, aki utálatosabb körülmények között él, mint ő”, s hogy „a biológia embere gusztustalannak találja azt a sebet, amit pedig ő ejtett másokon”. A német származású amerikai pszichiáter (mint önmagát nevezi: „társadalompszichiáter”) szerint még akkor is sok-sok generációra van szükség a rossz évszázadredes beidegzései (és „az egész eddigi testi-lelki mechanizmus-rendszer”) eltüntetéséhez, ha mostanában már — Frommot idézem — „a reményhez vezető átmenet” korszakába kerültünk...

Muszáj volt ennyit — előljáróban — elmondani. Még akkor is, ha a

Társadalmi előítéletek

JEGYZETEK EGY DOKUMENTUM-SOROZATRÓL

Társadalmi előítéletek című ötrészes dokumentum-film nemcsak az ott szereplő „teszt-csoportok” tagjaival, hanem időnként egymással is vitázó Huszár Tibor szociológus és Pataki Ferenc pszichológus nem említtik (sem egyetértőleg, sem tagadólag) Frommot. És — mert hogy egy dokumentum-film „átfutása” canggung, habár egy könyvéhez képest rohanásnak is tűnik — e produkció alkotói mit sem tudhattak a végülis *Pöffeszke-dők* cím alatt nevezetessé vált, *Magyar Nemzet*-beli szellemi tömegpárba-járól. Előítéletekről szólni azonban — minden jel azt mutatja — aktuális.

Kegyetlenül aktuális, különösen, ha a sorozat olyan markánsan veti fel — *Cigányok és magyarok* című, mindenképpen legérdekesebb adásában — a faj diszkrimináció témáját. Ez az adás megszólaltat örökényi cigányokat, de nemcsak őket, hanem a putnikat is, ahol laknak, a cigánytelep képi világát, az életforma látványba rögzíthető karakterisztikumait is. És beszélni enged, pél-

dául, idős (javarészt a társadalom által kitüntetésekkkel is megbecsült) munkásokat egy angyalföldi nyugdíjas klubból. Ijesztő az az értetlenség, ahogyan a cigányokat látják ezek az emberek, legalábbis egy részük.

Érdekes tanulsággal szolgált két női arc, két középkorú asszony, akiket Tatán, egy értelmiségi klubban szólaltattak meg a filmesek, és akik a sorozat több adásában is szerepelnek. Az egyik asszony — valamivel idősebb, mint a másik; bodorított hajjal, hosszú, nagy fülönfüggőkkel — zord harcossággal ítéli el a társadalom ellen vétő cigányságot, a „könnyen élő” asszonyokat, és általában mindenkit, akiben „nincs elég fegyelem”. Hogy aztán Andor Tamásnak az illető arcát egészen közelhező kamerája — és néhány önmagát leleplező mondat — segítségével rádöbbenjünk: egyedül él ez az asszony, családott egy — vagy több — férfiben (neki úgy tűnik: a férfiakban). A másik asszony meg — jól ápolt, finom kedves — irtózva beszél mindenfajta „mocok”-ról. Arról a testi szennyről is,

amit a cigányokon vél látni, és arról a jelképesről is, amiből szintén sok van a világban... Hogy később megtudjuk: keveset kereső bérelszámoló ő, akinek (viszonylag) sok pénz kell költenie kozmetikára, ruhára, hogy befogadják az értelmiségi klubba.

A sorozatnak főleg két adásában — a *Cigányok és magyarok* és a *Nők* címűekben — érvényesül ez a szuggesztív képi kommentár. A többi háromban a kelletténél több az önmagában tartalmas (ám a dokumentumfilm összehatását egy kicsit mégis lehúzó) elvont verbalitás. Még akkor is, ha — mint már jeleztük — a kitűnő vitázók: Huszár Tibor és Pataki Ferenc nem értenek mindenben egyet, és — szerencsére — nyitva hagynak egy sor kérdést, abban bízva, hogy mi is szeretünk gondolkodni. S valamit arról is, rá kell-e tapadnia a kamerának a vitatkozók arcára... Ha kacér fülönfüggők érzéketlenül mondanak ellent Savonarola-i komorságú megállapításoknak, akkor érdekes, sőt szükséges, hogy a kamera rájuk „nézzon”. Ha — mondjuk — egy tisztis öreg bácsinak még a szemé is összeszűkül, amikor azokról a „koszos cigányok”-ról — vagy ama „hajas jinglik”-ről beszél, akkor arra is kíváncsiak vagyunk, hogy milyen ez a szem, amikor a bácsit arról kérdezik, hogy szereti-e a feleségét, vagy a virágokat... A tudósító és a kommentátor feltétlenül, szükség esetén azonban, a riportert is háttérben

maradhat. Hogy mikor áll be a szükség, és hogy mit vetítsünk, ha már az illető arca unalmassá válik, a képernyőn? Hát... e sorok írója nem alkalmazottja a sok kitűnő tanácsadóval bíró Magyar Televízióknak...

Egyet azonban mégis javasolnánk. Azt, tudniillik, hogy az ilyen — elvileg — sokakat érintő műsort kár a késő esti órákban és a második csatornán sugározni. Más dolog, hogy ez a sorozat — mint már jeleztük — megoldásaiban egyenetlen, hogy (különösen a társadalmi rétegekkel foglalkozó adásban) talán több helyszínnel és kevesebb „teszt-kérdés”-

sel kellett volna élni, hogy a bevezető hosszabb volt, mint szükséges. Am a témakör anynyira közérdekű, hogy a sorozat több emberhez szól, mint amennyinek szánták. Hogy az ilyen sorozatok még nem számíthatnak olyan népszerűsége, mint azok, ahol gyilkosokat és szélhámosokat mutogatnak? Nem állítjuk, hogy az ilyen vélekedés előfeltétel. Am éppen e sorozatban tudhattuk meg, hogy nem minden előfeltétel ellen kell harcolni, ugyanakkor nem minden látszólag nagyonis megalapozott ítéletet kell véglegesként elfogadni.

ANTAL GÁBOR

IDE NEKEM A CSELÉDKUPLÉT IS!

Amikor legutóbb, Vámos László színészosztályának bemutatkozásáról szólván, utaltam arra, hogy inkább mesterségvizsga volt, mint televíziós műsor, még nem sejtettem, hogy a folytatás — Kazimir Károly tanítványaival — pontosan a fordítottja igyekszik lenni. A Vámos-osztály produkcióját a rendező színházzemlélete, ízlése és világnézete határozta meg. Kazimir szó szerint véve a műsor címét — Ide nekem az oroszánt is! —, tanítványaira bízta a választást: csinálják azt, amihez leginkább kedvük van. (Lehet, hogy pályájukon ez lesz az első és utolsó ilyen alkalom.)

Mit választottak az ifjú színésznők és színészek, szám szerint nyolcan? Csokonait, Adyt és József Attilát, zenét Szirmaitól, Portertől, Eisleritől és Weilltől, Morgenstern nonszensz-verselt és Molnár Ferencet, ostobácska szecessziós kuplét és politikai költészetet, Szép Ernőt, Lorcát, Karinthyt és Brechtet.

És Sztányl András. Ő rendezte a műsort. Köztudott róla, hogy sok ötlete van. Most is volt. Kihelyezte a műsort az erdőbe, egy hangulatos tisztást körülreflektorozott, középre állított egy dobogót — azután az első és utolsó szám kivételével (amelyek azonosak voltak, noha az első este „játsszódott”, a másik pedig nappal fényben) mindenféle más helyeken vette föl az egészét. A dobogón ültek az ifjú színészjelöltek, főtárgyban onnan nézték társaikat, akik az erdőben sétálva, a fák között elbújva adták elő magánszámukat, úgyhogy Szalay László operátor kamerái alig tudták megtalálni őket. (A dobogóról valószínűleg jobb volt a kilátás, mert időnként hallottuk, amint az osztálytársak megtapsolják a produkciót.)

Késéggivül az erdő volt a főszereplő. Ezer arcát mutatta. Rendkívül sokszínűen játszott. (Hát még színészen.) Amikor kellett, eltűnt. Ilyenkor festett díszleteket állítottak a lombok elé. Es vetítettek is. Háborút meg lebombáztak házakat.

Az ifjú színészekről ennél jóval kevesebbet tudtunk meg. Eppen csak annyit, hogy egy átbolondozott éjszaka után ugyanolyan jókedvűek és frissek, mint előtte. Ami az ízlésüket illeti: még nem tudnak választani a cselédkuplét és Bertolt Brecht között. Így talán mégiscsak jobb, ha egyelőre nem rájuk bízunk a választást.

KOLTAI TAMÁS